

ZAMONAVIY JAMIYATDA CHET TILLARNI BILISHNING DOLZARB MASALALARI

Jumanazarova Asal

Sh.Rashidov nomidagi SamDU 3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar:

Tursunov Lochin Erkinovich

Sh.Rashidov nomidagi SamDU dotsenti, PhD

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatdagi chet tilining roli ko'rib chiqilgan. Bugungi kunda chet tillarini o'rganish va bilish zarurati va ahamiyatining nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Shuningdek, chet tillarini bilish va ulardan foydalanishning amaliy afzalliklari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: chet tilini o'rganishning ahamiyati, zamonaviy kadr, til funksiyalari, chet tilining o'rni, chet tillarini bilish, kasbiy zarurat.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль иностранного языка в современном обществе. Сегодня анализируются теоретические и практические аспекты необходимости и важности изучения и знания иностранных языков. Также рассмотрены практические преимущества знания и использования иностранных языков.

Ключевые слова: важность изучения иностранного языка, современные кадры, языковые функции, место иностранного языка, знание иностранных языков, профессиональная потребность.

Resume. This article examines the role of a foreign language in modern society. Today, theoretical and practical aspects of the need and importance of learning and knowing foreign languages have been analyzed. Practical advantages of knowing and using foreign languages are also considered.

Key words: the importance of learning a foreign language, modern personnel, language functions, the role of a foreign language, knowledge of foreign languages, professional necessity.

O'zbekiston Respublikasi mustaqilligini qo'lga kiritganidan so'ng o'z oldiga ulkan vazifalarni belgilab oldi. Mustaqillik deganda o'z taqdirini o'zi belgilaydigan, tinchlik, ozodlik, farovonlik, bunyodkorlik kabi g'oyalarini o'zida mujassamlashtiradigan tarixiy voqeadir. 2016-yildan boshlab jamiyatimizdagi buyuk bunyodkorlik jarayonlari yangicha tus olganva bu esa insonlarning hayotida tub o'zgarish ro'y berayotganligida ko'rishimiz mumkin. Hozirda davlatimiz taraqqiyotida chet tilini bilish dolzarb masalalardan biriga aylangan. Chet tillarni bilish jamiyat va davlat taraqqiyotiga katta hissa qo'shishini bugungi kunda xorijiy mamlakatlar tajribasida yaqqol ko'rish mumkin.

Bugungi kunda zamonaviy, muvaffaqiyatli yoshlarni rivojlantirishda chet tilini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda chet tilini bilishni xohlaydigan yoshlar tobora ko'payib bormoqda, chunki bu bilim ularga yangi imkoniyatlar beradi va ularning ma'naviy dunyosini boyitadi. O'qimishli, omadli va zamonaviy yoshlarni doimiy ravishda sayqallab va takomillashtirib borish kerak, buning asosiy sababi chet tillarni o'rganish oson jarayon emas. Turli chet tillarni o'rganish orqali talaba yoshlarda dunyoqarashi, mantiqiy fikrlashi rivojlanadi.

Chet tilini bilish bugungi kun uchun har qachongidan muhimroq bo'lib qoldi. XXI asr axborot jamiyatida zamon bilan hamnafas bo'lish uchun dunyo tillarini mukammal bilish va erkin axborot almashinuvi zamonaviy insonning asosiy belgilaridan biriga aylanib bo'ldi. Bu ehtiyoj kecha yoki bugun paydo bo'lib qolgan emas. Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, ajdodlarimiz o'z ona tillari bilan bir qatorda boshqa tillarni ham mukammal bilishga intilganlar va tarixdan ma'lumki, ular buni uddalaganlar. Barcha sohalarda katta yutuqlarga erishgan bobolarimizdan Abu Rayhon Beruniy ham chet tillarni yaxshi bilgan. U arab, sug'diy, fors, yunon va qadimiy yahudiy tillarini mukammal egallagan. Bundan tashqari, hind xalqi hayotini o'rganish jaryonida qadimgi Sanskrit yozuvini o'rganadi va o'zining mashhur "Hindiston" asarini yozadi.

Chet tillarini bilish bo'yicha alohida ko'rsatkichga ega bo'lgan Abu Nasr Forobiy dunyoning 70 dan ziyod tillarini bilgani bizga ma'lum. Mirzo Ulug'bek, Abu Ali ibn Sino hayotini o'rgansak ham ular dunyoga ilmni tarqatish uchun chet tillarini bilganlar.

Biz sanab o'tgan shaxslarning ilmni bugun butun dunyo tan oladi. Ularning bu darajaga yetishishida chet tillarini bilish, jahon adabiyotini asl nusxalarda o'rgana olishi va boshqa tillarda asarlar yarata olganidadir.

Hozirgi kunda ham zamonaviy inson qiyofasini yaratish uchun chet tilini bilish ko'nikmalarisiz tasavvur eta olmaymiz. Chet tili bizga boshqa mamlakatlarning madaniyati va an'analari bilan yaqindan tanishish imkonini beribgina qolmay, insonning tafakkur va tasavvurini kengaytiradi. Kasbiy bilimlarini oshiradi. "Integratsiyalashgan ijtimoiy jarayonlar sharoitida, shuningdek, barqaror chet tillarini bilishni rivojlantirish asosiy kasbiy kompetensiyalardan biri sifatida qaraladi" [1].

Hozirgi dunyo globallashuv jarayoni – gibrid jahon madaniyatining vujudga kelishi, milliy an'analarning ta'sirlashuvi, xalqlar o'rtasidagi hamkorlikning mustahkamlashuviga guvoh bo'lmoqda. U kishilar hayotining eng xilma-xil jabhalari - dunyoqarashi, siyosat va iqtisod, ijtimoiy hayot va ishlab chiqarish, fan va ta'lim, madaniyat va san'at, din va til, sport va hokazolarning birlashishi va birligida namoyon bo'ladi.[2]

Xalqaro ishbilarmonlik aloqalarining rivojlanishi, yangi xorijiy texnologiyalarning kirib kelishi va xorijiy mutaxassislar bilan professional hamkorlikning kengayishi bilan O'zbekistonning barcha yetakchi korxonalarida chet tillarini biladigan mutaxassislarga ehtiyoj ortdi. Ko'plab kompaniya va muassasalar ushbu mutaxassislarga muhtoj va

tillarga bo'lgan talab chet tili kurslari, til markazlari va chet tillarini o'qitish xizmatlarini taklif qiluvchi boshqa ta'lim muassasalarining ochilishiga olib kelmoqda.

Chet tilini bilish muvaffaqiyatli odamlarni tarbiyalashning ajralmas qismidir. Shunga o'xshash narsa hozirda deyarli har doim davlat va tijorat muassasalarining kadrlar bo'limining so'rovlomalarida uchraydi. O'z ona tilidan tashqari kamida bittasini biladiganlar boshqalarga ko'proq taassurot qoldiradilar.

Zamonaviy dunyoda til quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- madaniyatlararo muloqot mexanizmi;
- xalqlarning o'zaro tushunish va bag'rikenglik vositasi;
- o'z-o'zini rivojlantirish va ichki dunyoni boyitish vositasi;
- chet el adabiyoti, madaniyati va texnikasi yutuqlari bilan bevosita tanishish vositasi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida 6-may kuni chet tillarini o'qitish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari yuzasidan videoselektor yig'ilishida Prezidentning bu topshirig'i ta'lim tizimizga katta yangiliklar eshigini ochadigan yo'l bo'ldi desak xato bo'lmaydi:

“Mamlakatimizda xorijiy tillarni o'rgatish bo'yicha kelajak uchun mustahkam poydevor bo'ladigan yangi tizimni yo'lga qo'yish vaqti - soati keldi. Biz raqobatdosh davlat qurishni o'z oldimizga maqsad qilib qo'ygan ekanmiz, bundan buyon maktab, litsey, kollej va oliy o'quv yurti bitiruvchilari kamida 2 ta chet tilini mukammal bilishlari shart. Bu qat'iy talab har bir ta'lim muassasasi rahbari faoliyatining asosiy mezoniga aylanishi lozim”. [3]

Shundan boshlab magistratura va doktorantura qabuli uchun til darajalari belgilandi. Bu o'z navbatida kadrlarning ilmiy salohiyatining yana bir pog'ona oshishiga sabab bo'ladi. Davlat tomonidan til ta'limiga ko'rsatilayotgan e'tibor hamda g'amxo'rlik, bu borada amalga oshirilishi ko'zda tutilayotgan sa'y-harakatlar mazkur soha mutaxassislari, kasb egalari qalbida minnatdorchilik tuyg'usi uyg'otishi bilan birga, ular zimmasiga jiddiy mas'uliyat va javobgarlik hissi ham yuklaydi.

Qulay yashash uchun odam qo'shimcha ravishda kamida bitta chet tili bilishi kerak. Chet tillarini bilmasdan hozirda martaba ko'tarilishi qiyin. Taslim bo'lishga to'g'ri keladi. Xalqaro miqyosda to'liq xalqaro aloqaning turli shakllari konferentsiyalar, ko'rgazmalar, sport tadbirlari, qo'shma tadbirkorlik, va bu chet elda o'qish va akademik almashinuvlarni ham o'z ichiga oladi. Hammasi bu chet tillarini o'rganish uchun yaxshi sabablardir [4].

Chet tilini bilmaslik insonni o'zga jamiyatdan, boshqa madaniyatlardan bahramand bo'lishga to'siq bo'lishi mumkin. Bu albatta shaxsiy rivojlanishiga, qobiliyatlarini namoyon qilishiga o'ziga o'zi cheklovlar paydo qilib oladi. Inson tafakkuri cheksiz, u ona tili qatorida boshqa tillarni o'zi xohlagan paytda o'rganishi mumkin. O'zga tillarni bilish imkoniyatlar eshigini yana bir bosqichga ko'paytiradi.

Chet tillarini o'rganish insonda xotirani sezilarli darajada rivojlantiradi, qat'iyat, eshitish va e'tiborni o'rgatadi. Odamlar turli sabablarga ko'ra chet tilini o'rganadilar, lekin inson har doim shaxsiy motivatsiyasidan xabardor bo'lishi kerak. Ko'p odamlar uchun yangi tilni o'zlashtirishning asosiy maqsadi kasbiy zaruratdir. Darhaqiqat, O'zbekistonning yirik shaharlarida ish beruvchilar oddiy xodimlar uchun ham, rahbarlar uchun ham chet tilini bilishni talab qilmoqda. Odatda ingliz tili bu rolni o'ynaydi, ammo yangi xalqaro kompaniyalar ochilishi bilan nemis, fransuz koreys, xitoy, turk tillari talabga aylanib bormoqda. E'tiborga olish kerak bo'lgan asosiy narsa - qaysi bir til shaxsiy rivojlanish va mutaxassislikka to'g'ri kelishi.

Shuningdek, chet elda o'qish til o'rganish uchun motivga (Motiv (psixologiyada) — inson faoliyatida muayyan maqsadni bajarishga sabab bo'luvchi omil, vaj. Motiv shaxsni harakatga va faoliyatga undovchi, ehtiyojning yuksak shakli sifatida paydo bo'luvchi ichki turtki hisoblanadi [5]) aylanishi mumkin. Shunga qaramay, ko'pchilik talabalar o'qish uchun ko'pincha ingliz tilini tanlaydilar, chunki Angliya va Amerika universitetlarida ta'limning yuqori sifati butun dunyoga ma'lum. Ammo shuni yodda tutish kerakki, bu mamlakatlarda ta'lim olish ancha qimmat hisoblanadi. Germaniya, Fransiya va Chexiya universitetlarida kasb olish arzonroq, ammo buning uchun siz mahalliy yoki ingliz tilini bilishingiz kerak. Ba'zi odamlar keyinchalik migratsiya uchun chet tilini o'rganadilar. Ushbu holatda, bu faol migratsiya siyosati bilan mamlakatlar tilini tanlash uchun eng yaxshi bo'lgan - Avstraliya (ingliz tili) yoki Kanada (ingliz yoki fransuz).

Boshqa tillarni bilish tafakkurimizdagi dunyoning chegaralarini kengaytirish imkonini beradi. U kattaroq va yorqinroq, ko'p qirrali va qiziqarli bo'ladi. Shu o'rinda bir savol paydo bo'ladi: "Chet tillarini o'rganish kerakmi?" Ko'pchilik javob berishga qiynaladi yoki umumiy, ozgina mazmunli so'zlarni aytadi, masalan: "xalqaro til: hamma gapiradi. Ammo "hamma gapiradi" nimani anglatadi? Ishda, universitetda, uyda qaysi tilda gaplashamiz? Ingliz tilidami? Albatta, o'zbek tilida. Amerikalik fermer ingliz tilida, nemis muhandisi nemis tilida, fransuz shifokori fransuz tilida gaplashadi. Ma'lum bo'lishicha, ko'pchilik chet tillarini bilmasdan, ularga ehtiyoj sezmasdan yaxshi ishlaydi. Ammo chet elliklarning aksariyati bir nechta tillarda gaplashadi va bizning mamlakatimizda kamida bitta chet tilini kam odam biladi. Qizig'i shundaki, bundan yigirma yil oldin biz mobil telefonlarsiz ham yaxshi ishladik va o'ttiz yil oldin o'zimizni kompyutersiz yaxshi his qildik. Endi hayotimizni bu narsalarsiz tasavvur qila olamizmi. Biz bunga juda shubha qilamiz. Xo'sh, nega biz telefon, televizor sotib olamiz, kompyuterda ishlashni o'rganamiz, lekin chet tillarini bilmaymiz. Javob oddiy. Biz nima uchun telefon yoki kompyuter kerakligini juda yaxshi tushunamiz, lekin chet tillarini bilish bizga qanday o'ziga xos afzallik va imkoniyatlar berishini mutlaqo his qilmaymiz.

Bu imkoniyatlar qanday va chet tilini o'rganish biz uchun juda qimmatli pul va vaqt sarflashga arziydigan haqiqiy afzalliklar bormi? Aqlga keladigan birinchi narsa, til

aloqa vositasidir. Axborotni uzatish uchun zarur. Lekin bu hammasi emas. Gap shundaki, bizning tilimiz tafakkurimiz bilan, shuningdek, tasavvur, xotira va idrok bilan uzviy bog'liqdir. Tilsiz hech narsani tasavvur qilib bo'lmaydi. Tafakkurda shakllangan fikr albatta til orqali namoyon bo'ladi va u bizning dunyoqarashimizni aks etadi. Bizni o'rab turgan narsalar haqida o'ylaymiz, ya'ni. haqiqat haqida. Shuning uchun biz haqiqatni faqat til orqali anglaymiz va tushunamiz.

Tillarni o'rganish va takomillashtirish orqali biz barcha intellektual qobiliyatlarimizni rivojlantiramiz. Faqat boshqa tilni o'rganish bilan biz o'zimizga e'tibor berishni boshlaymiz. Axir, biz chet tili bilan aloqa qilmagunimizcha, o'z tilimizni tahlil qilishning hojati yo'q, bu biz talaffuz qiladigan so'z va iboralarga nima kiritganimizni o'rganishni anglatadi. Biz o'z fikrlarimizni qanday shakllantirayotganimizni, ularni qanday qilib so'z bilan shakllantirayotganimizni va aslida o'ylagan fikrimizni ifoda etayotganimizni aniqlash uchun vaqtimizni behuda sarflamaymiz. Chet tilini o'rganish bilan u yoki bu tarzda biz so'z va fikrlarni ajratishimiz, ona tilimizga e'tibor berishimiz va o'z fikrlarimizni ona va chet tillarimizda ifodalashni qayta o'rganishimiz kerak. Biz ichki qarashimizni ochganga o'xshaymiz, biz ma'no soyalarini, polisemiyanı(polisemiya — til birliklarining birdan ortiq ma'noga ega bo'lishi)[6] va so'zlarning farqini ko'ra boshlaymiz.

Demak, endilikda jamiyatga kirib kelayotgan har bir kadr o'z mutaxassisligini va chet tillarini biladigan, shu bilan birga yangi axborot texnologiyalarini bilan erkin muomala qila oladigan yetuk shaxs sifatida o'zini shakllantirishi kerak. Qaysi soha bo'lmasin, o'sha sohani chuqur o'rganish va yangiliklardan xabardor bo'lishi dunyo hamjamiyati bilan raqobat qilishi uchun chet tili bizga juda kerak. Yoshlarning qiziqishi va davlatning bu masalaga qaratayotgan katta e'tibori yaqin kelajakda albatta o'z mevasini beradi. Ko'z oldimizda jahon ilm-fanini to'g'ridan to'g'ri dunyo tilida o'rgana oladigan va o'zining fikrini erkin bayon qila oladigan, o'z kelajagini Yangi O'zbekistonda ko'ra oladigan avlod shakllanmoqda. Yoxann Gyotening shunday so'zlari bor: "Chet tillarini bilmagan kishi o'z ona tili haqida hech narsa bilmaydi". Bugungi kunda chet tillarini bilish har bir bilimli inson, har bir yaxshi mutaxassis uchun zarur deb o'ylaymiz. Shuning uchun chet tillarini o'rganish va ular bilan hayotda ko'plab qiziqarli narsalarni kashf qilish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Куликова О.В. Междисциплинарность как базовый принцип формирования системы профессионально релевантных компетенций в сфере экономики и бизнеса. // Экономика языка и бизнес. Сборник научных трудов по материалам круглого стола (26 апреля 2013 г.). - М.: ФГБОУ ВПО МГЛУ, 2013 г. – С. 64-73.

2. Барлыбаев Х. А. Глобализация: вопросы теории и практики // Век глобализации. Вып. № 2. 2008. [Электронный ресурс] URL:<http://www.socionauki.ru/journal/articles/129849/> (дата обращения: 24.12.2013).

3. Sh.M. Mirziyoyev raisligida 6-may kuni chet tillarini o'qitish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari yuzasidan videoselektor yig'ilishidagi nutqidan <https://president.uz/uz/lists/view/4327>

4. Университетское международное сотрудничество: процесс интернационализации в мире и на региональном уровне / Л. А. Коршунов, О. И. Хомутов, Н. М. Никонов, Е. Н. Никонова: Изд-во АлтГТУ, 2009. – 240 с.

5. o'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

6. https://uz.wikipedia.org/wiki/Ко%CA%BBp_ma%CA%BCnolilik